

Filosofie útěchou?

Ladislav Hejdánek

◆ článek | přípravné poznámky, česky, vznik neuveden, ◆ poznámka: nedokončeno

◆ article | preparatory notes, Czech, origin n.a.,

Filosofie útěchou?

Ladislav Hejdánek

◆ článek | přípravné poznámky, česky, vznik neuveden, ◆ poznámka: nedokončeno

◆ article | preparatory notes, Czech, origin n.a.,

Filosofie útěchou?

Ve své Romantické vědě si Rádl hned na prvních stránkách posteskl nad často neuvěřitelnou nekritičností vědeckých spisů. „Jak jest možno na př., aby si filosof, píšící o Kantovi a oceňující jeho význam, nebyl jasný o takové prosté otázce, byl-li Kant metafysikem či nic?“ A přece jsou názory v této věci diametrálně protichůdné. „Jestliže jsou možny takové rozpory o elementárním obsahu knihy nějakého myslitele, jak jest možno se dohodnouti o pravém smyslu všelikých temných míst jeho nauky?“ Přehlédneme-li dnes po více než dvaceti letech posudky a komentáře Rádlův „Útěchy z filosofie“, napsané v letech 1941-1942, rozšiřované koncem války v opisech, vytištěné po prvé 1946 a vycházející nyní (v Mladé frontě) již ve čtvrtém vydání, přímo se nám vnucuje stejný dojem. Nejde ovšem o to, že by byl Rádl nikdo nekritizoval; opak je pravdou. Jenže všechny ty kritiky (nebo, nemáme-li hned od počátku odpuzovat svou netolerantností, alespoň jejich většina) trpí nekritičností svého kritizování, byť v různé míře.

Nejzávažnější a filosoficky nejvypracovanější kritiky Útěchy (3 texty J. Patočky, Naše doba 1946, č. 8, Kritický měsíčník 1947, č. 7-8, Křesťanská revue 1947, č. 7; text B. Komárkové, Křesťanská revue 1947, č. 2) se shodují v tom, že Rádlův knížku chápou jako ústupek a snad i ústup od dříve sledované linie, i když v konkrétním hodnocení najdeme velkou odlišnost. Komárková, i když nechce poslední Rádlův knihu přijmout jako porážku jeho dřívějšího úsilí, vidí krok zpět v jeho pokusu o syntézu, o systém, jehož logické výstavbě je obětováno vše, co se tam nevešlo, i věci nejpodstatnější. Ztracen je podle ní zejména důsledný metafysický dualismus (a Komárková má na mysli dualitu stvoření a Stvořitele); „v Útěše přemohl Rádl Aristoteles“. Proto prý Útěcha přináší méně pozitivního řešení než Dějiny filosofie. Patočka naproti tomu vidí, že „Rádl se pokusil říci prostě a souhrnně všechno to, co v něm po dlouhá léta žilo a zápasilo“. I když všechny motivy, jež v knížce vystupují, jsou známy ze starší Rádlův tvorby, přece „je tato knížka něčím docela novým – nikdy dosud Rádl filosof přírody, Rádl moralista a theolog, Rádl filosof ducha nepromluvíli najednou tak naplno“. „Nejstarší a poslední Rádl se tu stejně přihlásili o slovo.“ V jiné recenzi však Patočka poznamenává, že Útěcha „nedává to, co Rádl filosoficky chtěl, v jeho pravé podobě, konformním filosofickým methodám a zvyklostem, nýbrž pouze jako náhražku, zpověď“. Myšlenka Rádlem vyjádřená je prý rozhodně hluboká; ale „je kupodivu, že to není myšlenka Rádlův, že tento bývalý bouřlivák a hlasatel nejindividualističtějšího pojetí vědy, který měl osobních myšlenek a nápadů až přes míru, skončil tím, že pověděl svými slovy to, co považuje za stále živé na klasické platonsko-aristotelovské metafysice“.

Bylo by nepochybně dobře podrobněji se zabývat nejen uvedenými kritikami (ve všech jejich aspektech), ale vůbec celým předivem reakcí na Rádlův knížku. Kniha se hodně četla; u nás nebývá zvykem, aby filosofická knížka vyšla ve dvou letech třikrát. Kdo ji kupoval? Kdo ji četl? Ale nadto nás musí zajímat: komu byla vlastně určena? Pro koho ji Rádl psal? V předmluvě čteme, že Útěcha má být vyznáním Rádlův lásky k filosofii, chválou a důvěrnou obranou filosofů, Rádlův filosofickým odkazem. Její autor ji psal „pro vlastní potěšení“ a „v závětrí světských starostí“; odloučen těžkou nemocí od světa, nevěděl, co se venku děje – a nevěděl také, co bude s rukopisem. Můžeme za těchto okolností a proti svědectví samotného Rádla předpokládat, že „knížka chce mluvit lidsky k lidem, chce se jim upřímně vmluvit do mysli a do srdce, způsobit, aby se zamyslili ti, kdo se jinak nezamýšlejí, protože mají málo příležitosti a málo možností zabývat se posledními lidskými otázkami“?